

Všerubský průsmyk

Brána republiky

Příběh, který vám nyní budu vyprávět, je založen na autentické historické události. Je tak skutečný a neuvěřitelný zároveň, že jsem nemohla učinit jinak, než ho vylovit z propadliště času v celé jeho šíři a zpracovat. Odehrál se v období, kdy v Československu po únorovém převratu 1948 převzala veškerou moc komunistická strana. Bezprostředně po tom se začal formovat protikomunistický odboj. Jeho nejaktivnější fáze skončila zhruba v polovině 50. let. Definitivní ukončení tzv. třetího odboje přinesla až sametová revoluce v roce 1989.

Zákon č. 262/2011 Sb., který nabyl účinnosti v den výročí boje za svobodu a demokracii 17. listopadu 2011, považuje za odboj a odpor proti komunismu takovou činnost, která byla vykonávána v období od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989 a která byla motivována politickým, náboženským nebo mravním demokratickým přesvědčením a současně byla vyvíjena s cílem odstranit, výrazně oslabit či narušit anebo jinak poškodit komunistickou totalitní moc v Československu a obnovit svobodu a demokracii.¹

Zákon popisuje veškeré formy protikomunistické činnosti a logicky zahrnuje spolupráci s komunistickými bezpečnostními složkami za účelem upevňování totalitní moci v zemi. Životní příběh hlavního hrdiny této knihy Stanislava Lišky však dokazuje, jak složité může být současné posouzení problematiky protikomunistické rezistence.

Následující drama, které se odehrává nejen na území ČSR, dokládá jednak zápas československé společnosti utlačované komunistickým totalitním státním zřízením a jednak též neochotu mnohých lidí vzdát se svobody. Text knihy a předložené archivní materiály svědčí o kriminální činnosti komunistického aparátu a dokazují nezpochybnitelnou existenci protikomunistického odboje v celém rozsahu i formách, se všemi jeho dílčími vítězstvími i porážkami.

Není pochyb, že třetí československý odboj byl součástí poúnorové doby a taktéž není pochyb, že hájením svobod, kulturních tradic a demokracie se zasloužil o zlepšení mravního stavu celé společnosti. Komunistická minulost se však překvapivě v poslední době vzdaluje stále rychleji a stejně vzrůstajícím tempem mizí z naší paměti i veškeré útrapy, které minulý režim způsobil. Jeho zločiny zůstaly nepotrestány, což je bezpochyby nečekaným problémem současného režimu, který se s komunistickou historií dosud nedokázal vyrovnat.

¹ § 2 písm. b) zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu ze dne 20. 7. 2011.

Dnešní společnost je k totalitní minulosti čím dál tolerantnější a zároveň vzrůstají tendence k přehodnocení celospolečenského vnímání komunismu. Tato kniha si proto klade za cíl na příběhu akce KÁMEN odhalit nemorálnost komunistického režimu a připomenout alespoň některé z jeho obětí.

Foto: Anton Singer – Ernst Körner: 400 Jahre Stadtrecht Neumark im Böhmerwald – Jubiläumsausgabe (Möhle-Druck GmbH, Nördlingen, 1998)

Pohled na malebnou vesničku Všeruby (Neumark) téměř na státní hranici – v pozadí vlevo je patrné bavorské městečko Eschlkam a vzadu napravo v mlze německo-česká vesnice Myslív (Schneiderhof).

Vzpomínám na svého dědečka Otu Tulačku, který prožil v komunistických žalářích 15 let.² Nikdy z něho nemluvila zloba, ale naopak vyzařoval moudrost člověka,

² Ota Tulačka (1913–1991), vůdčí osobnost ilegální skupiny, která vyvíjela na Kdýňsku rozsáhlou protistátní činnost. Skupina byla napojena na americké velvyslanectví v Praze a ministerstvo zahraničních věcí. Kromě organizování ilegálních přechodů se Ota Tulačka přímo účastnil také příprav ozbrojeného převratu plánovaného majorem Miloslavem Jebavým v březnu 1949. Rozsudkem Státního soudu v Praze ze dne 17. 5. 1950 sp. zn. Or I/II 1728/49 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 1951 sp. zn. To V 64/50 byl uznán vinným trestným činem velezrady a vyzvědačství podle § 1 odst. 1 písm. c), odst. 2, § 5 odst. 1 zákona č. 231/48 Sb. a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání na doživotí a k dalším trestům – peněžitému trestu ve výši 20.000.– Kčs, propadnutí veškerého jmění a ztrátě čestných práv občanských na dobu 10 let. Byl vězněn na Pankráci, ve Valdčicích, na Mírově, v Leopoldově a propuštěn na základě amnestie prezidenta republiky dne 4. 3. 1964.

který překonal mnohá strádání a nejednou ve věznicích bojoval o život. Pět let po propuštění v roce 1969 napsal:

Proti vládě lidu jsem nemohl být, vždyť jsem byl demokrat, měl jsem ale výhrady proti průvodním zjevům jako ničení národního majetku, využívání osobní moci k vlastnímu prospěchu a ničení odpůrců – mnohdy i vymyšlených –, proti trestuhodnému „řízení“ našeho hospodářství, ničení kulturních tradic atd. I když jsem pomáhal lidem přes hranice, nikdy jsem si nebyl vědom, že bych někoho, nebo něco zrazoval.³

V souvislosti s pátráním po odbojové činnosti Oty Tulačky se mi podařilo objevit návaznost na akci Státní bezpečnosti a zpravodajské služby ministerstva vnitra KÁMEN a odhalit tím neuvěřitelný paradox pounorové doby – stejní příslušníci SNB, kteří spolu s dědečkem napomáhali na Všerubsku útekům z Československa, byli nuceni vodit předem vytypované lidi do pastí na falešné hranici! Pozadí tohoto dramatu přibližují na základě archivních materiálů a ojedinělého svědectví jednoho z ústředních účastníků této přísně tajné akce komunistických bezpečnostních složek.

Praporčík Stanislav Liška na pozici velitele stanice SNB ve Všerubech zařizoval jednak finální a nejriskantnější úseky cest ke svobodě řady nejen prominentních osob, kterým hrozilo zatčení, ale zároveň byl vybrán pracovníky zpravodajské služby ministerstva vnitra k „provádění“ tzv. falešných hranic v nedaleké německo-české vesnici Myslív. Byl odbojářem bez zařazení, pomohl více než sto lidem překročit bezpečně hranice, ale jako policista byl nucen se podílet na upevňování komunistického režimu v zemi. Nebyl jednodimenzionální, ale vždy měl srdce na pravém místě, což dokázal zejména tím, že vyrazil akci KÁMEN, aby varoval obyvatelstvo před touto d'ábelskou lstí, přestože tímto činem sám riskoval svůj život.⁴

Rodinu Stanislava Lišky se nám s otcem Otakarem Tulačkou podařilo najít po dlouhých peripetiích díky ing. Josefu Kalnému, který rovněž sloužil ve Všerubech a s Liškou se velmi dobře znal. Po útěku z Československa se setkali v německém uprchlickém táboře v Ludwigsburgu a později si v Kanadě dopisovali. Nikdo však netušil, že v roce 1959 Stanislav Liška celý svůj životní příběh sepsal. Uchoval tím unikátní svědectví akce KÁMEN, které bylo v důsledku mého pátrání objeveno jeho rodinou teprve v lednu roku 2013. Tyto paměti jsou mimořádným přínosem nejen ke studiu akce KÁMEN, ale také doby, kdy v Československu začala neo-

³ Ota TULAČKA: Dopis právní zástupkyni, 9. 3. 1969.

⁴ O průběhu a pozadí všech tajných akcí organizovaných na Všerubsku, o jejich obětech a dobrovolných i nedobrovolných účastnících jsem psala také ve své studii v časopisu *Paměť a dějiny*, 2013, roč. VII, č. 2, s. 75–89 Václava JANDEČKOVÁ: Akce „KÁMEN“ – Všeruby 1948. Nová odhalení v případě falešné hranice Evžena Abrahamoviče. Anglická verze tohoto článku byla publikována v časopisu *Journal for Intelligence, Propaganda and Security Studies*, 2013, Vol. 7, Nr. 1 – Václava JANDEČKOVÁ: Operation „KÁMEN“ – Všeruby 1948. New revelations in the case of the fake Czech border to Germany, Karl-Franzens-Universität Graz, Austria, s. 49–68.

Foto: Soukromý archiv autorky

Budova bývalého Velitelství stanice SNB ve Všerubech čp. 39 v roce 2013, tj. po 65 letech.

Občasné udání však nebylo tím, co velitele místní stanice po únoru 1948 trápilo nejvíce. Jeho zřejmě nejtěžší životní zkouška měla teprve přijít. Sám neměl ani potuchy, jakého ďábelského podniku se sice pomalu, ale velmi jistě stává neodmyslitelnou součástí.

Kdo všechno byl autorem následujícího scénáře lze dnes těžko dokázat. Vlastně bylo učiněno vše pro to, aby se nikdy nikdo nedozvěděl, co bylo podstatou a úspěchem onoho proradného a do posledního detailu promyšleného plánu. K jeho odhalení v celé šíři přispěla proto možná také řada náhod, ale v každém případě důkladný a náročný výzkum, tvrdá práce i obyčejná snaha zjistit za každou cenu, jak to tehdy skutečně bylo.

Celé to začalo záhy po komunistickém převratu, jednoho krásného slunného nedělního odpoledne, kdy do místnosti Velitelství stanice SNB ve Všerubech čp. 39 vstoupil mladý, velmi hezky vyhlížející pán, údajně asi tak 28 roků starý. Ptal se po praporčíku Liškovi, kterému zároveň předal obálku s následujícím zněním: *Dopravte doručitele tohoto rozkazu na čsl.-bavorské hranice v úseku A a B a odpovídejte na event. otázky Vám kladené.* Rozkaz byl podepsán tehdejším okresním velitelem SNB kpt. (kapitánem) Františkem Zlatníkem.²⁶

²⁶ Stanislav LIŠKA: FALESNE HRANICE, *nepublikovaný strojopis*, Kanada, 1959, s. 13.

Liška měl tehdy malé starší autíčko „Z“, do kterého s dosud neznámým mužem nasedl a dovezl ho do obce Myslív až za poslední hospodářství, nejbližší domek od státní hranice asi tak 500 metrů vzdálený. Liškovi to ale přeci nedalo, a proto se po vystoupení z auta obrátil k mladému civilistovi a hlasitým rozhodným hlasem řekl: *Budte tak laskav prosím a ukažte mi svoji legitimaci. Jsem sice dostatečně kryt rozkazem mého představeného, ale přesto existují určité rozkazy o legitimování se osob, v těsné blízkosti pohraničí se pohybující. Chci tak plnit mně dané rozkazy.* Mladík se pousmál, pomalu sáhl do náprsní kapsy a jakoby nerad podal Liškovi svoji legitimaci: *Tuto jsem si podrobně prohlédl a zjistil, že majitel jest členem, resp. orgánem nejvyšší a nejtajnější policejní civilní složky ministerstva vnitra. Od tohoto okamžiku, budeme mladíka nazývati Evžen.*²⁷

Evžen Abrahamovič nebo také jedním z krycích jmen „Dr. Breza“ se tímto aktem jistě utvrdil v tom, že Liška bude ten pravý člověk pro přísné tajnou akci, kterou zde ministerstvo vnitra v následujících měsících hodlalo provádět.²⁸ Společně, aniž by slovo promluvili, došli až k samým pohraničním mezníkům. Zatímco Liška horečně přemýšlel, o co asi jde, Evžen se rozhlížel kolem dokola a najednou řekl *ano, to souhlasí.* V tom si však Liška uvědomil:

*Pane Bože, myslel jsem si, vždyť toto je jedno z míst, kde ½ a ½ [Willi Seidl] také přechází. Už to jistě prasklo, už v tom létám. Cítil jsem nepříjemné teplo. Co bude dále, honily se mi myšlenky v hlavě. Evžen se na zpáteční cestě několikrát obracel a pozastavoval. Dříve než-li jsme nasedli do auta, položil mi otázku, zda-li poslední domek, před nímž jsme takřka právě stáli, je obydlen. Říkám, že není, že je prázdný a má dvě místnosti. Zařídte tedy, abych si mohl tento domek na dobu 3 měsíců pronajmouti, s okamžitou platností. Ano, zařídím, spolehněte se, povídám s jakousi vnitřní radostí, že se asi nemusím ničeho obávat a že je zatím vše v pořádku, ale proč chce ten domek?*²⁹ Tehdy Liška stále ještě netušil, jakých historických událostí se toto malé stavení stane svědkem.

První podrobnosti o plánované akci se Liška dozvěděl až po návratu na stanici, kdy Abrahamovič konečně opět promluvil: *Záležitost, o které nyní povedeme debatu, je záležitostí velikého státního tajemství a proto vás upozorňuji na škaredé následky, kterých byste se dožil prozrazením, či zrazením následující věci. Zaplatím 150 Kčs měsíčního nájmu za onen domek.*³⁰

Liškovi bylo na vysvětlenou sděleno, že byl ke splnění úkolu určen svým představeným, tj. okresním velitelem SNB v Domažlicích. Měl za úkol Abrahamovičovi

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Více k jeho osobě Prokop TOMEK: Amon Tomašoff – dobrodruh ve službách komunistů, *Securitas Imperii*, 2005, č. 12, s. 5–28. *Evžen Abrahamovič, krycí jméno DR. BREZA (1921), 1942–1945 vězněn v nacistických koncentračních táborech, člen KSČ od 1.1.1946, 1947 přijat k ZOB II. – OZO I. Praha (angloamerické oddělení), 1948 převeden k MV, na podzim 1948 skupina BAa ve funkci velitele 3. oddělení (výpadové) IV. sektoru.*

²⁹ Stanislav LIŠKA: *FALESNE HRANICE, nepublikovaný strojopis*, Kanada, 1959, s. 13.

³⁰ Tamtéž, s. 14.

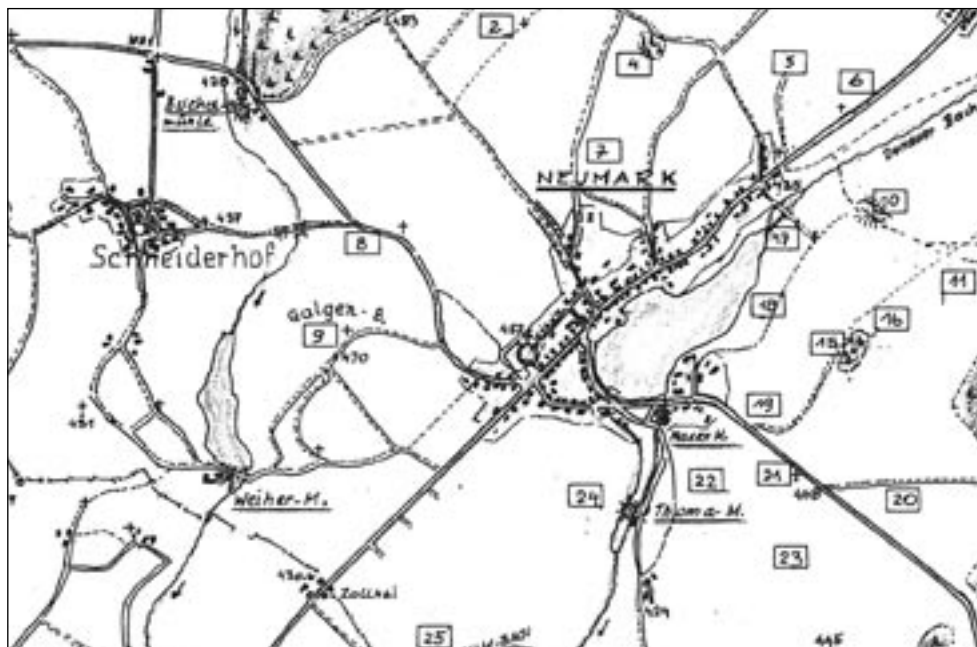

Foto: Anton Singer – Ernst Körner: 400 Jahre Stadtrecht Neumark im Böhmerwald
 Všeřuby (Neumark) a vlevo Myslív (Schneiderhof). Na levém spodním okraji je patrná státní hranice.

poskytnout veškerou pomoc a podporu, kterou bude tento civilní orgán pro splnění plánované akce ministerstva vnitra potřebovat. Jak překvapivé zjištění však pro Lišku bylo, že úspěch celé akce byl přenesen na jeho samotného. Byla to ďábelská hra, ve které měl hlavní roli sehrát sám velitel stanice SNB, a to dokonce v policejní uniformě!

Kromě toho se Liška dozvěděl, že jeho spolupracovníkem bude člověk napojený na StB, který má „rozpracovánu“ jednu skupinu lidí v Praze, která si předsevzala ilegálně přepravovat určité osoby přes hranice, a to prý za opravdu veliké peněžní částky. Tento agent, krycím jménem „Jonny“ (nezbývá než smířit se s tímto jménem, přestože gramaticky správně by to mělo být „Johnny“), již očekával Lišku ukrytý v autě za Všeřuby směrem k Hájků. (Po více než deseti letech, kdy Liška svůj dokument s názvem „FALESNE HRANICE“ sepisoval, správné jméno „Jonny“ trochu pozapomněl a používal proto jméno „Joe“ nebo také označení „náš“.) Liška tehdy nasedl do luxusního vozu, ve kterém na něho prý vyplešatělý nebo vyholený asi 30 roků starý agent čekal a pomyslel si: *Tebe bych měl zaškrtit jako hada, ty padouchu, myslím si. Musel jsem být asi překvapen, když mě nazval „náš“ hodností a jménem.*

„Jonny“ nenechal na vysvětlení dlouho čekat a snad i očekával, že se ho Liška zeptá, a proto sám prohodil, že jeho jméno bylo několikrát proneseno okresním

Zdroj: <http://kontaminace.cenia.cz/>

Letecký snímek zachycující Mysliv, Myslivský rybník a Vseruby z roku 1950. Vlevo uprostřed jsou patrné budovy posledních hospodářství v Myslivě, nejbliže státní hranici, kterou lze vidět v levém dolním rohu.

velitelem SNB v Domažlicích v jeho a Evženově přítomnosti. Dále pokračoval: *Abychom dospěli k účelu a jádru věci, příští neděli o 2 hod. odpoledne se setkáme ve Kdyni, v hotelu „Bílý lev“. Snažte se tam býti o nějakou minutu dříve a posadte se za volný stůl. Přivedu s sebou vedoucího ilegální skupiny. Doktor Vám jistě naznačil, o co se jedná?*

Liška trochu překvapen se optal, zda je Evžen doktor. „Jonny“ však volně pokračoval ve svém projevu:

Ano, odpovídám. Onomu vedoucímu ilegální skupiny jsem řekl, že mám člověka, v pohraničním pásmu sloužícího [měl na mysli právě Stanislava Lišku jako velitele stanice SNB] a ten, že bude naprosto spolehlivě a bezpečně pro nás pracovat. To máte být Vy. My tedy se již delší dobu známe. Stavte se v event. rozpravě s ním, proti komunismu a bude-li toho zapotřebí, užitje i ostřejších výrazů třeba proti vládě. Je to nutné, abychom toho „blbce“ ubezpečili, že je vše v naprostém pořádku.³¹

Od této chvíle převzal „Jonny“ absolutní kontrolu nad veškerým budoucím děním. Koho by tehdy jen napadlo, že se ve Vserubech budou oficiálně neoficiálně převádět lidi přes falešnou hranici, a to dokonce na objednávku z nejvyšších pater ministerstva vnitra.

³¹ Tamtéž.

Přestože Liškovi v uších stále ještě zněla Evženova poznámka *jazyk za zuby*, ihned po návratu na stanici vyhledal jednoho ze svých podřízených, kterému absolutně důvěřoval, a všechno mu řekl. Dlouho tehdy rokovali, ale výsledek žádný.

Žádné známosti v Praze, ani nitka nikde, které bychom se byli mohli zachytit a zneškodnit tak tuto již asi měsíc v Praze započatou, hanebnou akci.

Dohodli se tedy, že počkají, co přinese příští neděle. Možná, že se o oné skupině dozví více.

Mnoho údajně nechybělo, aby Liškovi v těchto dnech doslova přeskočilo v hlavě. Krádeže na denním pořádku, vysílání hlídek do vesnic a po hranicích, šetření nejrůznějších udání, psaní nekonečných hlášení, schůze Národní Jednoty Pošumavské, schůze divadla, nenápadná setkání s vlastním špiónem Willim Seidlem, schůzky s vojenskými zpravodajskými důstojníky, měsíční přípravy na přehlídky stanice nižších a vyšších SNB představených a konečně přípravy pro ne tak moc vzdálenou slavnost odhalení desky Boženy Němcové.

Pracoval jsem však v naději, že všechno dobře skončí. Když mi bylo nejhůře, svěřoval jsem se mé zlaté manželce s mými obavami, strachem a činností. Byla mi ukrutnou posilou, přesto, že hrozně odsuzovala Evžena a Joe [Jonnyho], ale dovedla se zapřít, aby mi dala odvahu v práci proti komunismu, zatím co mě varovala v práci v jeho prospěch.³²

Sedávali s manželkou dlouho do noci a přemýšleli, jak onu pražskou skupinu varovat. Vše bylo marné. Nikdo neznal plán nejvyššího policejního oddělení, nikdo neznal „Jonnyho“ vazby a nikdo neznal již patrně dávno předem vytypované oběti komunistických mocipánů.

*Foto: Archiv rodiny Stanislava Lišky
Svatební fotografie ze dne 4. dubna 1939 – Stanislav Liška se svojí manželkou Růžnou, rozenou Švejdovou.*

³² Tamtéž.

*Foto: Soukromý archiv Haymo Richtera
Všetřuby 1988 – pohraniční stráž se psím doprovodem na pravidelné obhlídce uzavřených hranic. Realita železné opony dotváří obrázek Evropy.*

*Foto: Soukromý archiv Haymo Richtera
Hraniční přechod Všetřuby-Neuaig/Eschlkam před rokem 1990 (pohledem z německé strany na Všetřuby) zcela zarostlý trávou, stromy a keři – dnes tudy vede pohodlná asfaltová silnice.*

*Foto: Soukromý archiv Haymo Richtera
Železná opona probíhající podél hranice v okolí Všerub na Domažlicku budovaná velmi důmyslným způsobem postupně od 50. let – prázdné strážní věže a zábrany z ostnatého drátu budou již brzy odstraněny.*

*Foto: Soukromý archiv Haymo Richtera
Jaro 1990 – torzo jedné z bran do svobodného světa na Všerubsku po sametové revoluci.*